

УДК 37.015.31:7:373.2

Рагозіна Вікторія Валентинівна,

кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії дошкільної освіти і виховання Інституту проблем виховання НАПН України, м. Київ

ВЧИМОСЬ ТВОРИТИ У МИТЦІВ: МЕТОДИКА ХУДОЖНЬО- ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ

Сучасні умови становлення української держави на демократичних і гуманістичних засадах, входження її в єдиний європейський простір зумовлюють модернізацію дошкільної ланки вітчизняної освітньої системи, в якій дошкільні установи покликані реалізовувати нові підходи до виховання дітей, утверджуючи в їхній свідомості й почуттях національні та загальнокультурні цінності. Процес їх формування відбувається на тлі широкого сплеску інтересу до історії й культури, традицій і звичаїв українського народу, які відкриваються новими можливостями в мистецькій освіті дошкільників, що спрямовує дитину ставати активним перетворювачем навколишнього світу і власного життя з позицій краси й гармонії.

Про необхідність формування умінь відчувати, розуміти й цінувати твори образотворчого мистецтва в дошкільників зазначали Р. Казакова, В. Космінська, В. Мухіна, Н. Сакуліна, О. Фльоріна, Н. Халєзова та ін. Сучасні вчені-педагоги (Н. Голота, Г. Григорьєва, О. Дронова, Т. Комарова, Т. Казакова, І. Ликова, Г. Сухорукова, Л. Янцур та ін.) вбачають в образотворчому мистецтві необхідний засіб виховання дітей дошкільного віку, розвитку в особистості, естетичних почуттів, ху-

дожньої картини світу, емоційної, інтелектуальної, морально-вольової сфер. Традиційно у практиці ДНЗ дітей долучають до світової та вітчизняної художньої спадщини через сприймання й бесіди з ними – це найбільш поширені види «спілкування» з художніми творами. Однак розвиток мистецької освіти та практики на початку XXI ст. потребує осучаснення підходів до роботи з дітьми, зосередження на активному самовираженні вихованців мистецькими засобами.

Тож метою статті є висвітлення форм і методів ознайомлення дошкільників з художніми творами, які набувають поширення в сучасній мистецькій практиці, презентація курсу «Картини творимо самі», розробленого за стрижневою авторською методикою художньо-творчої діяльності старших дошкільників, що ґрунтується на використанні дитьми манери та мотивів творчості відомого митця (художника, скульптора, дизайнера, архітектора та ін.) у створенні власних робіт.

Художні твори несуть у собі величезний пласт культури людства, – пізнаючи їх, дитина набуває художнього досвіду, сконцентрованого в цих творах, соціалізується, збагачує себе як особистість.

У контексті проблеми ознайомлення дошкільників з художніми творами у статті висвітлюються сучасні тенденції мистецької практики дошкільних навчальних закладів і закладів культури, форми й методи залучення дітей до пізнання світової та вітчизняної художньої спадщини минулого й сучасності. Презентовано курс занять «Картини творимо самі» для використання в умовах ДНЗ і в родинному вихованні. Курс розроблений за стрижневою авторською методикою художньо-творчої діяльності старших дошкільників, що ґрунтується на використанні дитьми манери та мотивів творчості відомого митця (художника, скульптора, дизайнера, архітектора та ін.) у створенні власних робіт.

Ключові слова: старші дошкільники, авторська методика художньо-творчої діяльності дошкільників, курс занять «Картини творимо самі».

За умови системного художньо-естетичного навчання й виховання в ДНЗ, як зазначено в Базовому компоненті дошкільної освіти, дитина 6–7 років сприймає мистецькі твори як естетичні об'єкти; виявляє себе емоційно та естетично сприйнятливо до художніх творів, здатною насолоджуватись мистецтвом, пізнавати його образну специфічність; комунікує з приводу змісту й краси твору, його засобів виразності; із задоволенням наслідує мистецькі зразки, розуміє різні способи створення художніх образів; інтегрує в творчих завданнях власні інтереси, уподобання, цінності, набутий мистецький досвід у сприйнятті та відтворенні прекрасного; виявляє художню активність як складову особистісної культури. Досягнення таких бажаних результатів освітньої роботи в ДНЗ передбачає дотримання в навчанні й вихованні основоположних компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів («усе через діяльність, усе через гру»).

Серед видів дитячої діяльності образотворча є особливою, адже вміщує у собі загальні риси дошкільного дитинства і функції, притаманні всім іншим видам дитячої діяльності, тому її можливості впливу на дитину виходять далеко за межі формування художніх

умінь і навичок та інтегруються з іншими видами і сферами життєдіяльності дитини [1, с. 4]. У старшому дошкільному віці діти інтенсивно пізнають навколишній світ, активно відкривають його для себе й себе в ньому. Побачене довкола співвідноситься дітьми з художніми образами в процесі ознайомлення з різними видами візуального мистецтва: декоративно-прикладним, живописом, графікою, скульптурою, архітектурою, дизайном, тобто в процесі *сприймання творів митців*. Пізнання світу продовжується й у власній *художньо-продуктивній діяльності* (малюванні, ліпленні, аплікації, конструюванні), де дошкільники виражають набуті враження, почуття, думки, зокрема й від мистецьких творів.

Безумовно, накопичення художнього досвіду відбувається паралельно з освоєнням дошкільниками способів роботи з різними художніми матеріалами, опанування мовою образотворчого мистецтва (лініями, кольором, композицією, ритмом), набуттям умінь створювати художній образ різними техніками та ін. Однак, зазначимо, що домінуючим у художній діяльності в дошкільному віці є бажання самовиразитися, а не результат і якість твору. Поступово набуті уміння й навички стають основою для елементарних проявів художньої творчості, що необхідно підтримувати й показувати дитині їхню цінність як для неї самої, так і для оточуючих. Оскільки творчість формує активність, самостійність, ініціативність дитини, важливо «занурювати» дітей у образотворчу діяльність і забезпечувати її сприятливий педагогічний супровід: організувати середовище для художньої діяльності, взаємодіяти з дитиною на тему створеного, підтримувати її дії, що стає умовою активної дитячої творчості й проявляється в експериментуванні на «вільні» теми з художніми матеріалами, доповненні «готового художнього продукту» своїми деталями, фантазування, вигадання оригінальних композицій, технік їх втілення, зокрема й на теми ілюстрацій у книжках, рекламної продукції, художніх творів на виставках, малюнків інших дітей, репродукцій картин.

У практиці занять у дитячому садку ознайомлення з творами митців (найчасті-

ше – художників і скульпторів, рідше – фотохудожників, архітекторів, дизайнерів) минулого та сучасності є одним із *видів художньо-естетичної діяльності – сприймання художніх творів* (і стає змістом окремого заняття), а також одним із *методів навчання* дітей переважно старшого дошкільного віку *створення художнього образу* (демонстрація репродукції картини, ілюстрації до казки, вірша з певною дидактичною метою). Художні твори доречні й на інших заняттях: музичному, ознайомлення з довкіллям, де використовують їхню арт-терапевтичну, сугестивну та ін. функції впливу на дітей.

Сприймання художніх творів рекомендуємо з молодшого дошкільного віку: розпочинати краще з графіки, в якій основними засобами творення образу виступають лінії та світлотіньові плями, а її лаконічність і простота дозволяють дитині розуміти сюжет. З віком завдання ускладнюється: від впізнавання знайомих предметів в ілюстрації (у молодшій групі), ознайомлення із зображувальними засобами та варіантами зображення (у середній групі) до визначення характеру художніх образів, сюжетної лінії (у старшій групі). Цікавим для дітей стане знайомство з творами художників-ілюстраторів дитячих книжок, які малювали кожний у своїй манері й користувалися різними матеріалами: Ю. Васнецов (гуаш), Є. Рачов (акварель з наведенням контуру вугіллям) та ін.; перелік художників, їхніх творів педагоги знайдуть у додатках до чинних програм.

Живопис, де в основі кольорове відображення реального світу або уявних образів, викликає певні труднощі для сприймання в ранньому віці. Крім цього, багатоплановість, багатофігурність композиції потребує навичок спостережливості протягом певного часу, до чого дитина в силу своїх вікових особливостей ще не готова. Вона може виділити основну колірну гаму й відчути настрій картини та виразити свої емоції мімікою, жестами, рухами, навіть звуками. Старшому ж дошкільнику для сприймання доступними вже стають, крім графіки, пейзажний і портретний живопис, натюрморти.

Традиційним методом для супроводу сприймання картин є бесіда, пи-

тання якої допомагають дошкільникам виявляти зображувальні засоби, якими користувався художник у створенні образу, наприклад, розуміння характеру, настрою людини, динаміки її рухів: «Про що чи про кого розповідає художник? Що робить той чи інший персонаж картини? Як можна дізнатися, що персонаж біжить чи стоїть і т.д.? Які кольори відтворюють настрій героя?».

Сприймання картини може передувати надання елементарної інформації педагогом про художника і картину, однак важливо врахувати її цікавість і доступність для дітей даного віку. Доцільним прийомом є порівняння картин одного або різних художників на одну й ту ж тематику.

Картини художників слугують ще й опосередкованим засобом збагачення уявлень і знань дітей про навколишній світ, що допомагає їм сформувати задум своєї майбутньої роботи, а також опанувати конкретні прийоми зображення. З цією метою демонстрація твору передує етапу створення дитиною зображення. Так, у предметному малюванні показ картини допомагає скласти уявлення про об'єкти чи предмети, яких дитина ніколи не бачила (наприклад, екзотичні тварини, фрукти); у побудові композиції пейзажу на прикладі картин легше пояснити прийоми зображення віддалених об'єктів і «секрети» їх наближення тощо.

Картина, яка використовується в роботі з дошкільниками, має відповідати низці вимог: мати ясне, чітке зображення на «чистому» фоні; відзначитися композиційною простотою й доступністю змісту, реалістичністю зображення. На думку фахівців, під час виконання малюнка дітьми картину слід показувати тільки з метою пояснення понять чи законів зображення та обмежувати в часі її демонстрацію, – інакше відбувається просте копіювання сюжету картини і не розвивається творчість дошкільника. Під впливом творів мистецтва в дітей формується здатність пов'язувати побачене в житті з художнім образом, тому педагогам дошкільних закладів рекомендується формувати набори репродукцій картин художників – сюжетних, предметних та ін., які б дозволяли вихованцям роздвигатися різні зобра-

ження (будинків, дерев, тварин тощо). Хоча цей прийом вважається додатковим порівняно зі спостереженням натури, він допоможе дітям «перевести» візуальні образи в графічні, збагатить образне сприйняття, сприятиме зламу певних стереотипів [1, с. 94–95].

Протягом останнього десятиліття в сучасній мистецькій освіті – зарубіжній і вітчизняній – методи ознайомлення дітей зі світовою та національною художньою спадщиною набули значних змін: вони дедалі частіше спрямовуються не на пасивне споживання культури, а на активне «проживання» мистецьких творів, участь маленьких глядачів у мистецько-культурних проектах і заходах різного рівня, що спонукає виражати своє ставлення до мистецтва та довколишнього світу й активно проявляти себе в багатоманітні видів мистецької діяльності. Серед нових тенденцій – широка просвітницька й навчально-виховна робота із застосуванням розрахованих на сучасну дитину – споживача і творця культурних досягнень ХХІ ст. – закладів культури (музеїв, галерей), які значно розширили спектр своїх послуг. І хоча їхні пропозиції стосуються здебільшого школярів, усе ж аудиторія відвідувачів розширюється, активно залучаються і дошкільнята: розробляються *просвітницькі та дозвілєві програми (сімейні майстер-класи, фестивалі, художні квести)* для родин із дітьми 3–6 років. Об'єднавши зусилля, видавництва й музеї випускають художні *альбоми*, адресовані дошкільнятам.

Так, за сприяння Лондонської Національної галереї маленькі українці можуть здійснювати *інтерактивні екскурсії* «в кріслі» картинною галереєю: у книгах-альбомах читати дивовижні історії про життя і творчість художників, наклеювати репродукції картин-наліпок у порожні рами та відшукувати частини зображень на картинах. Цікавий матеріал і вдало підібрані для дітей картини (тематика: «Діти», «Розваги», «Одяг і мода», «Життя міста» та ін.) гарантують цікаве дозвілля, спілкування дітей з батьками на мистецькі теми й паралельне набуття в доступній формі коротких відомостей про жанри й напрямки живопису. Зокрема, дітям буде цікаво дізнатися, що картину «Фрукти і квіти в

теракотовій вазі» художник Ян ван Ос (1771–1778) писав більше року, адже всі фрукти і квіти, що «перебралися» на стіл та стали натюрмортом, дозрівають у різні пори року. А завдання відшукати на картині зображені майстром мишу, що гризе горіх, різних комах і навіть пташине гніздо – перетворює сприймання картини в гру-пошук і привертає увагу до засобів виразності [3, с. 8].

Дедалі більшої популярності набувають *віртуальні подорожі* музеями та галереями світу, які стали доступними широкому колу батьків, педагогів і дітей завдяки мережі Інтернет. Ознайомлення дошкільнят із мистецькими творами в такий спосіб має свої переваги: дорослий може зупинити «екскурсію» в будь-яку мить і зосередити увагу дитини на одному чи кількох творах (поспілкуватися щодо тематики картини, наблизити чи віддалити її, «вхопити» фрагмент для розгляду). Водночас естетичне сприймання, що розвивається в дітей, має поєднуватися з їхньою практичною, зображувальною діяльністю, інтерес до якої стимулюється позитивними емоціями, відчуттям насолоди від процесу і творчих результатів (нехай навіть і елементарних).

Корисним для наслідування є досвід Національного художнього музею України (м. Київ): маленьким відвідувачам пропонують розфарбувати на свій розсуд листівки з контурним зображенням картини, а потім відшукати її оригінал в музейній експозиції та порівняти своє зображення з оригіналом. Цей метод зацікавляє дітей мистецтвом і спонукає більше дізнаватися про митців і їхні твори. Схожу ідею знаходимо й у посібнику О. Джафарової (для загальноосвітніх і позашкільних установ): попередньо ознайомивши дітей з казками й легендами Криму, картинами художників відповідної тематики, дослідниця залучає їх до створення зображень кримської природи (Медвідь-гори, водоспаду Учан-су, Поштового дуба, Ластів'ячого гнізда та ін.) нетрадиційними художніми техніками на основі контурного зображення природних об'єктів [2].

Як бачимо, традиційні форми та методи, де домінує надання інформації, поступаються місцем інтерактивним,

коли глядач стає співавтором мистецького твору, разом із художником «занурюється в картину»: співпереживає персонажам, проживає разом з ними події тощо. Потреба дітей у активному спілкуванні з мистецтвом надихає педагогів до пошуку різноманітних форм особистісної активності вихованців і водночас пропаганди цінності українського та світового мистецтва.

Нині в дитячих установах обладнуються міні-музеї та музейні кімнати, де проводяться *українські вечорниці, мистецькі майстер-класи*. Створити елементарні творчі вироби діти можуть під час *етнофестивалів, арт-ярмарків* у музейних комплексах «просто неба» – наприклад, на Київщині – у Пирогові, Мамаєвій слободі) – так змалечку формується характерне для менталітету українців уміння бачити й відчувати красу навколо і творити її у своєму житті.

Глибше зрозуміти образотворче мистецтво допоможе дітям ознайомлення з різноманітними матеріалами та способами їх використання: це з раннього віку стає першою сходинкою до образотворчості. Унікальні можливості у створенні художніх образів надає природа.

Покажемо є досвід лісових дитячих садків Данії, де вихованці практично весь день проводять серед природи й використовують її скарби у саморобках, – так у свідомості дитини формується думка про гармонійну взаємодію природи, мистецтва і людини [7, с. 27–28]. Експериментування з природними матеріалами має обов'язково поєднуватися зі створенням цілісних композицій [4].

Популярним стає прийом ознайомлення зі спадщиною відомих митців через використання їхньої стилістики у власних творах. Діти сприймають ці роботи, намагаються долучитися до авторської манери й випробовують її у втіленні власного задуму.

Так, К. Протасова з метою ознайомлення з особливостями будівель іспанського архітектора А. Гауді (Храму святого сімейства й парку Гуель) пропонує долучати дошкільнят до колективних проектів (створення мозаїк, декорацій до казок способом наливання рідкого піску – «у манері Гауді») [7, с. 11–12]. Цікаві педагогічні технології та методи, зокрема ігри, вправи для дитячого

малювання (у жанрах портрет, пейзаж, натюрморт, книжкова ілюстрація), що передбачають звернення до картин художників, пропонують вітчизняні фахівці; серед них – наслідування способів вираження («Діємо, як художники»), ідентифікація з особою художника («Гра в художника»), переживання емоційного стану персонажів картини («Подорож у картину») та ін. [5, с. 145, 196, 249].

У сучасних ринкових умовах українські художники намагаються вийти за межі традиційної ролі творця й випробовують себе у сфері менеджменту й самореклами (активно пропонують свій творчий продукт глядачеві через виставки в галереях, лекції на фестивалях, арт-заходах, створення власних сайтів з каталогами робіт), у ролі педагога (майстер-класи), видавця книжок-розфарбовок зі своїми картинами. Такі книжки-альбоми представили дітям сучасні українські художники Н. Деменкова, Г. Бодякова, О. Калмикова, Г. Сілівончик, Г. Черненко та ін.

Досліджуючи інновації й аналізуючи їхній вплив на загальний і художньо-естетичний розвиток дітей, нами у співавторстві з Н. В. Очеретяною (науковим співробітником лабораторії естетичного виховання ІПВ НАПН України) розроблено *курс занять «Картини творимо самі»* для дітей старшого дошкільного віку, стрижнем якого є *авторська методика художньо-творчої діяльності старших дошкільників* (В. Рагозіна), що ґрунтується на ознайомленні й використанні манери та мотивів творчості митця (художника, скульптора, дизайнера, архітектора) у виконанні власних робіт. Зазначений курс впроваджено в практику роботи різних типів ДНЗ; адаптований курс може реалізовуватися в позаурочній діяльності ЗНЗ і в позашкільній (на факультативах і гуртках). **Мета курсу:** художньо-творчий розвиток дитини у процесі сприймання, аналізу-інтерпретації та виконання власних робіт за мотивами творів українських митців.

Важливою особливістю курсу є ознайомлення дітей у процесі виконання практичної роботи з українським мистецтвом – творами художників минулого та сьогодення. Слід наголосити на критеріях добору художніх творів для опанування авторською методи-

кою: насамперед це реалістичність зображення; відповідність інтересам дошкільників (цікавий сюжет, доступний сприйманню зміст), задоволення пізнавальних потреб (знайомство з художніми жанрами, стилями, напрямками та ін.).

У процесі сприймання картин і художньо-творчої діяльності старші дошкільники вчаться розрізняти види (живопис, графіка, скульптура), жанри (портрет, пейзаж, натюрморт) образотворчого мистецтва, практикуються в малюванні, ліпленні, аплікації, вивчають мову образотворчого мистецтва й технічні прийоми роботи з художніми матеріалами, зокрема опановують нетрадиційні техніки, поєднують їх, відстежуючи незвичайні візуальні ефекти та їхні можливості в виразненні художнього образу. Завдання, розроблені до цього курсу, доцільно використовувати на заняттях із предметного, сюжетного, декоративного малювання зі старшими дошкільниками.

Особливості методики художньо-творчої діяльності дитини:

- Спрямованість на особистісний розвиток дитини, виховання художньо-естетичних якостей.

- Врахування вікових можливостей дітей 5–7-ми років і специфіки їхньої образотворчої діяльності: внесення нехарактерних для неї елементів з інших сфер дитячого досвіду (предметної, мовленнєвої, ігрової), що компенсує певну обмеженість технічних умінь, недостатнє володіння дітьми образотворчими засобами, які не дозволяють сповна реалізувати задуми. Ґрунтуючись на даній особливості, методика передбачає включення дітей у значущі для них види діяльності – гру, спілкування, театралізацію та ін.

- Поєднання різних типів занять у одному: опанування елементів нових знань і ознайомлення з новими способами й техніками безпосередньо у процесі пояснення та демонстрації педагогом чергується з опрацюванням способів дій дітьми та внесенням ними творчих елементів у свою роботу. Важливо, що педагог не надає попередньо зразка й послідовності виконання конкретної роботи (наприклад, створення картини) – у цьому суттєва відмінність даної методики: він спочатку тільки

пояснює, показує і практикує разом із дітьми способи роботи з матеріалом і техніку зображення в контексті теми заняття і твору митця; показує і коментує, наприклад, малювання пальчиками й долоньками, ліплення певних рельєфів, утворення для аплікації паперових деталей без ножиць та багато ін. Усі ці дії разом із педагогом опрацьовує і дитина. Однак доповнює художній образ чи задумує свій, втілює його і дає назву творові за мотивами картини художника сама дитина. При цьому спрямованість методики на забезпечення переходу від зображувально-репродуктивної діяльності дитини (пов'язаної із засвоєнням техніки роботи з матеріалами й наслідуванням творчої манери, способів вираження митців) через частково-творчу (доповнення готового зображення деталями, частинами зображення) до самостійно-творчої (створення власного художнього образу) реалізується за умови виконання педагогом функцій фасилітатора, помічника, демонстратора зразків можливих способів зображень, комунікатора, організатора процесу взаємодії дитини (суб'єкта діяльності) з іншими дітьми (як іншими суб'єктами) і художником (квazi-суб'єктом) через його твір.

- Спрямованість на активну пошукову діяльність дитини, а не на «готову роботу за зразком педагога». Даний підхід забезпечує комфортний розвиток 5–7-річним дітям з різним рівнем художнього досвіду: пропедевтичного (домальовування окремих штрихів, плям, мазків на тлі контурного зображення картини або фону, деталей одягу персонажів тощо), репродуктивно-зображувального (імітація зображення картини художника), творчого (втілення задуму за мотивом твору митця) етапів.

Загальновідомою є зацікавленість дитини більше процесом художньої творчості, ніж результатом, до чого так прагнуть педагоги. Однак не варто «підганяти» дітей: доцільно навести приклади з життя художників минулого, які допоможуть їм комфортно визначитися із завданням – експериментувати чи закінчувати роботу, копіювати чи створити своє. Так, багато художників, щоб навчитися малювати, брали уроки у відомих митців і спочатку тільки копіюва-

ли їхні картини, намагалися правильно повторити лінії, підібрати кольори, відтворити форму предметів – тим самим набували художніх умінь. І вже згодом вони втілювали свої задуми у власних, відомих на весь світ картинах.

В історії є й інші приклади: син знаменитого російського художника Василя Тропініна, знаного своїми чудовими портретами, – Арсеній, отримавши художню освіту під керівництвом свого батька в Петербурзькій академії мистецтв, назавжди залишився тільки дуже талановитим копіїстом його картин й не написав власних творів. Отже, кожна людина є індивідуальністю і сама робить свій вибір у творчості.

Розглянемо реалізацію методики на прикладі заняття – створення картини за мотивами твору К. Приймаченко. Етапи роботи:

А) *Сприймання художнього твору*: щоб спрямувати увагу на картину, педагог запрошує розглянути її репродукцію (мал. 1). Зацікавити, викликати первинний інтерес до мистецького твору можна у різний спосіб (рядком з вірша, загадкою, цікавим фактом про картину чи її персонаж).

Б) *Активна комунікація* в ході організованої педагогом дискусії за змістом картини (дивимося – бачимо – розмірковуємо) (технологія «Формування образного мислення» – ґрунтовно описана в [6]). Серія спеціальних запитань пошукового характеру: «Що відбувається на картині? Що ще відбувається? Що ти ба-

Мал. 1. Картина М. Приймаченко

чиш тут такого, до дозволяє тобі так думати (вважати, говорити)?» – і характер реагування на них педагогом (приймання кожної відповіді і її парафраз, пов'язування думок дітей, показ дітьми частин зображення, про які вони розповідають

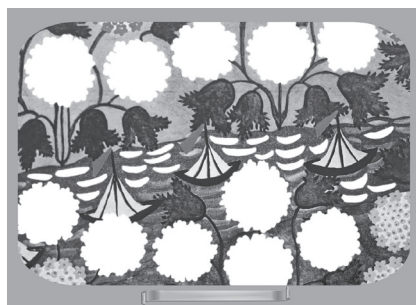
та ін.) стимулює старших дошкільників виявляти свій досвід – художній, життєвий у спілкуванні з іншими учасниками дискусії, розповідати про картину – її зміст, торкатися аналізу засобів виразності, а отже, виявляти рівень свого образного мислення, уяви, сприймання.

В) *Аналіз засобів виразності* на картині – даний етап може поєднатися з попереднім, оскільки у процесі обговорення діти можуть з'ясувати також, якими образотворчими засобами скористався художник (колір, форма та ін.), щоб передати, наприклад, рух корабликів, потік річки, сонячну погоду та ін. Якщо ж дітей більше зацікав сюжет і обговорення мало стосувалося способів зображення, то доцільно після відповідей дошкільників застосувати уточнюючі запитання, «підхоплюючи» й розвиваючи їхні думки. Наприклад, якщо дитина зазначає, що на картині зображено початок осені, педагог спонукає до аргументації: «Що вам підказує, що на картині рання осінь? (Листочки калини ще зелені, однак вже жовтіють, на калині з'явилися ягідки та ін.). Як художник нам про це повідомив? Що він використав, щоб зобразити тепло, сонячну, привітну осінь? (На картині багато теплих кольорів). Що нам говорить про вітряну погоду? (Хвилячки на річці)».

Дати уявлення про існуючий зв'язок між засобами виразності й утвореним образом допоможе прийом «завдання від зворотного»: «Що змінилося б, якби художник застосував інший матеріал – наприклад, пластилін, глину? Що змінилося б, якби художник використав інші кольори?» (При цьому педагог прикладає і закріплює магнітами вирізані з паперу по контуру деталі зображення, але інших, ніж на картині, кольорів – наприклад, кораблики жовтого, оранжевого, фіолетового кольорів; суцвіття калини – блідо-рожевого кольору та ін.). Подібні дослідницькі прийоми допомагають зробити висновки: художник використовує мову образотворчого мистецтва для створення певного художнього образу.

Г) *Опанування способами роботи з художніми матеріалами й технікою зображення*, корекція відбувається в художніх іграх-вправах «Ми – художники», «Вчимося у художників» та ін.

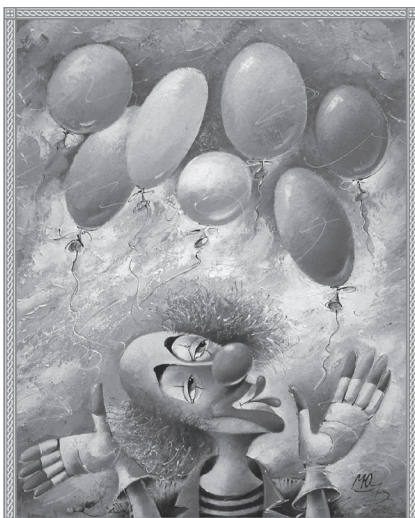
Так, педагог демонструє певний прийом, наприклад, нанесення «плям» пальчиком, умоченим у гуашеву чи акварельну фарбу (при цьому діти на окремих аркушах разом із ним експериментують і вчать наносити плями кінчиком пальчика, усією пучкою, робити пальчиком короткі й довгі мазки – прийоми, які знадобляться для створення власної картини). Далі педагог ще раз повертає увагу дітей до картини і пропонує їм подумати, які прийоми варто використати, малюючи суцвіття калини, листочки, травичку, кораблики.

Мал. 2. Основа для художньої роботи дитини

Д) *Виконання дитиною роботи за мотивами художнього твору* (мал. 1, 2). Дошкільнику пропонується аркуш для роботи: з вибіленими попередньо місцями на кольоровому зображенні картини або із зображенням картини тільки контуром. Малювання старшим дошкільником своєї картини може стати його власним проектом: від народження задуму – через вибір засобів – до самостійного виконання і придумування назви. Так, у роботі за мотивами картини К. Приймаченко можна використати природні матеріали (сухоцвіт, листя, плоди, насіння), які після висихання фарби прикріплюються на двосторонній скотч і утворюють ефект фактурного зображення.

Е) *Художні ігри та ігрові ситуації* «Подорожуємо разом з художником», «Уявімо, що ми...» сприяють «входженню дитини» в картину, програвання її подій в дитячій уяві, переживання і проживання емоцій персонажів. Так, діти уявляють себе пасажирями на кораблях і розповідають, куди вони пливають, кого зустрінуть у подорожі, які пригоди на них чекають тощо. Про-

Мал. 3. Картина Ю. Мацика

довженням художніх ігор стають розігрування діалогів, програння ролей, театралізація, тобто активна творча взаємодія в інших сферах – музичній, ігровій, мовленнєвій.

За мотивами творів сучасних українських художників діти створюють роботи з використанням різних художніх матеріалів. Так, реалізуючи задум за темою картини Ю. Мацика (мал. 3), діти виконують рельєфне зображення з пластиліну. Педагог тільки «підказує» прийоми створення яскравих кульок: взяти жовтий пластилін, скатати кульку, розплескати її на долоні та прикріпити до відповідного зображення. Аналогічно зробити білу, зелену та червону кульки. Синю, оранжеву та рожеву кульки можна створити в інший спосіб: відривати шматочки пластиліну й по черзі наліплювати їх на зображення кульок. Свій рельєф можна прикрасити стекою або посипати блискітками.

Для 5–6-річних і старших дітей цікаво застосовувати у створенні картин нитки й тканини різної фактури, кольорів, орнаментів. Так, картина художниці А. Перейми (мал. 5) вражає багатоманіттям кольорів, тож у відтворенні образу старші дошкільники можуть використати шматочки тканин блакитного, синього, жовтого, бузкового, зеленого кольорів (не обов'язково однотонних), яким вони надають відповідно до власного задуму форми (вирізають ножицями деталі картини)

і наклеюють їх на обрані місця своєї картини.

Таким чином, у ознайомленні дошкільників із світовим і українським мистецтвом у середовищі ДНЗ і установ культури поширюються форми й методи, що сприяють пізнанню мистецьких творів як естетичних об'єктів у практичній діяльності дитини, в якій вона розвивається як особистість. Цьому сприяє і розроблений курс занять «Картини творимо самі», в якому діти пізнають різні види й жанри образотворчого мистецтва на прикладах творів українських митців, вчать відчувати, переживати, розуміти художні образи і створюють власні роботи за мотивами цих творів. В умовах ДНЗ і родинного виховання курс реалізується шляхом упровадження авторської методики художньо-творчої діяльності старших дошкільників, в основі якої – наслідування дітьми манери митця у своїх роботах, вияв ними максимальної активності та їх творче самовиражен-

Мал. 4. Основа для художньої роботи дитини

ня; це має бути важливим завданням і наступного етапу художньо-творчого розвитку в початковій школі, що забезпечить наступність у художньому навчанні, а також стане перспективним напрямом подальших наукових розвідок.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Григорьева Г. Г. Изобразительная деятельность дошкольников : учеб. пособие для студ. средн. пед. учеб. заведений. – 2-е изд., исправ. – Москва : Изд. центр «Академия», 1998. – 272 с.
2. Джафарова О. С. Художественные сказки крымской природы. Создаем своими руками. – Симферополь : ДИАИПИ, 2014. – 92 с.
3. Курто С., Девіс К. Розповіді про картини / пер. з англ. ; друкується за виданням «Art Sticker Book». – Київ : Махаон-Україна, 2011. – 52 с. – Серія «Картинна галерея».

Мал. 5. Картина А. Перейми

4. Рагозіна В. В., Очеретяна Н. В. Творимо природу разом. Заняття з малюками від 3-х до 5-ти років. – Київ : Зірка, 2013. – 21 с.

5. Сухорукова Г. В., Дронова О. О., Голота Н. М., Янцур Л. А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник / за заг. ред. Г. В. Сухорукової. – Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. – 376 с. : іл.

6. Формування образного мислення. Методичні рекомендації вчителям з особистісного та естетичного розвитку молодших школярів за програмою «ФОМ» / у співав. з Масол Л. М., Бібік Н. М. та ін. – Нью-Йорк – Київ, 2002. – 46 с.

7. Цветной мир. Изобразительное искусство и дизайн в детском саду. Природный материал и экопластика. – Москва : Институт художественно-образованія РАО, 2008. – № 4. – 64 с.

REFERENCES

1. Grigorieva, G. G. (1998). *Izobrazitelnaia deiatel'nost' doshkolnikov* [Visual art activity of preschool children]. (2nd ed.). Moscow: Izdatelskii tsentr «Akademiiia».
2. Dzhafarova, O. S. (2014). *Khudozhestvennye skazki krymskoi prirody. Sozdaem svoimi rukami* [Art tales of the Crimean nature. Handmade]. Symferopol: DIAIPI.
3. Kurto, S., & Devis, K. (2011). *Rozpovidy pro kartyny. Seriya «Kartynna halereia»*. Drukuetsia za vydanniam «Art Sticker Book». [Stories of paintings. The series of «Art Gallery». Reprinted from the edition of «ArtSticker Book»]. Vyd-vo «Makhaon-Ukraina».
4. Ragoza, V. V., & Ocheretiana, N. V. (2013). *Tvorimo pryrodu razom. Zaniattia z maliukamy vid 3-kh do 5-ty rokiv* [Creating nature together. Lessons with kids from 3 to 5 years old]. Kyiv: Zirka.
5. Sukhorukova, H. V., Dronova, O. O., Holota, N. M., & Yantsur, L. A. (2010). *Obrazotvorche mystetstvo z metodykoju vykladannia v doshkilnomu navchalnomu zakladi* [Fine Art with teaching methods in kindergarten]. Kyiv: Vydavnychi Dim «Slovo».
6. *Formuvannia obraznoho myslennia. Metodichni rekomendatsii vchyteliam z osobystisnoho ta estetychnoho rozvytku molodshykh shkoliariv za prohramoiu «FOM»* [Formation of creative thinking. Guidelines for teachers in personal and aesthetic development of primary schoolchildren on the program «FOM»]. (2002). New-York – Kyiv.
7. *Tsvetnoi mir. Izobrazitelnoe iskusstvo i dizain v detskom sadu. Prirodnyi material i ekoplastika* [Colorful World. Art and Design in kindergarten. Natural material and ekoplastik]: Vol. 4. (2008). Moscow: Institut khudozhestvennoho obrazovaniia RAO.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2016 р.